

פרשת פְּרָאשִׁית — בגנות כפיות הטובה

לאחר שאדם הראשון אכל מעץ הדעת, שאל אותו הקב"ה: "הֲמֵן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבָלְתִי אֶכְל מִמֶּנּוּ אֶכְלֶתָּ?! (ג יא), והאדם ענה: "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי – הוּא נָתַנָּה לִי מִן הָעֵץ נֹאכְל!" (ג יב). רבותינו ראו במענה זה של אדם הראשון כפיות טובה כלפי הקב"ה, כמובא במסכת עבודה זרה (ה:): הקב"ה ברא את האישה לטובתו של האדם כדי שלא יישאר בודד, ובמקום להגיד לו תודה – הוא מאשים את הקב"ה שחטא אכילתו מעץ הדעת נגרם בגלל האישה שהקב"ה נתן לו!

גם בני דור הפלגה היו כפויי טובה. נאמר עליהם בתורה: "וַיֹּאמְרוּ: הֲבָה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וּמְגִדָּל וְרֵאשׁוּ בְשֵׁמֵינוּ... וַיִּרְדֵּ ה' לִרְאֹת אֵת הָעִיר וְאֵת הָעִיר וְאֵת הַמְּגִדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם" (יא ה). על המילים "אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם" שאל רבי ברכיה ב"בראשית רבה" (לח ט): מדוע כתוב בְּנֵי הָאָדָם? וכי הם בני חמורים או בני גמלים! ותשובתו: שבוני מגדל בבל הם בני אדם הראשון וממשיכי דרכו בכפירה בטובתו של הקב"ה, וגם הם בנו מגדל להילחם בקב"ה, במקום להודות לו על הצלתם מהמבול שאירע רק לפני שנים מועטות. על כך אמר שלמה בספר משלי (יז יג): "מְשִׁיב רָעָה תַּחַת טוֹבָה לֹא תִמְוָשׁ רָעָה מִבֵּיתוֹ" ("בראשית רבה" לח ג).

ב"ספר חסידים" (סימן תרסה) כתוב שאין מידה רעה כמו כפיות טובה, וכך כותב הגר"א בפירושו לספר משלי (ל י) על אדם כפוי טובה ש"הוא איש עוול אשר כמוהו אין בנמצא".

על הזהירות מכפיות טובה וחובת הכרת הטוב, אפילו כלפי עצמים דוממים (כמו היאור ועפר מצרים שסייעו למשה), אנו לומדים מציווי הקב"ה במכות דם, צפרדע וכינים, שאהרון הוא שיבצע אותן ולא משה ("שמות רבה" ט).

מכאן למד משה רבינו למנות אחרים במקומו במלחמת מדין, ועל אף שהקב"ה ציווה את משה: "נָקֶם נָקַמְתָּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים" (במדבר לא ב), לא יצא משה בעצמו למלחמה, אלא שלח את פינחס בן אלעזר לעמוד בראש הלוחמים. ומדוע? אמר משה: כשפרעה רצה להרוג אותי אחרי שהרגתי את המצרי, ברחתי למדין, ואנשי מדין הגנו עלי ולא הסגירו אותי לפרעה; לכן בגלל חובת הכרת הטוב אני לא יכול לצאת ולהילחם בהם, כמו שאומר הפתגם: בור ששתיק ממנו – אל תזרוק בו אבן! ("במדבר רבה" כב ד).

ומדוע ישנה הקפדה כל כך גדולה על מי שלא מכיר טובה?

מי שלא מכיר בטובות שעשה לו חברו – סופו שלא יכיר טובה גם לקב"ה. כך קרה לפרעה: על פרעה נאמר (שמות א ח): "וַיִּקַּם מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף", ודרשו רבותינו (סוטה יא א) שהוא באמת הכיר את יוסף אך עשה עצמו כמי שאינו מכיר את יוסף, ובחר להתעלם ולכפור בכל הטוב שהיטיב יוסף למצרים, שהרי בזכות עצותיו של יוסף ניצלה מצרים מהרעב והפכה להיות מדינה עשירה ביותר. למרות כל זאת, החליט פרעה לשעבד את עם ישראל בעבודת פרך, מתוך כפיות טובה ליוסף ומשפחתו; ומתוך שכפר בטובתו של חברו, הגיע פרעה גם לכפירה בטובתו של הקב"ה, וכפי שאמר למשה: "מִי ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמֵּעַ בְּקִלּוֹ לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל! לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה' וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח!" (שמות ה ב).

המשיל על כך רבי אבין משל לאחד שרגם באבנים אנדרטה של מלך; אמר המלך למשרתיו להוציא אותו להורג מיד, כי מי שרגם היום אנדרטה של המלך עשוי לרגום מחר את המלך עצמו! כך אמר הקב"ה: עכשיו פרעה "לא יודע את יוסף", ולמחר יאמר "לא ידעתי את ה'!" ("תנחומא" שמות ה; "שמות רבה" א ח).

בסוף ימי דוד נאמר עליו: "וְהַמְלֶכֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַיָּמָיו, וַיִּכְסְהוּ בַבְּגָדִים וְלֹא יָסַם לוֹ" (מלכים א א א) ומדוע לא חיממו הבגדים את דוד? דרשו רבותינו שדוד המלך נענש על כך שלא הכיר טובה לבגדים: כאשר שאול רדף אחריו, דוד הסתתר במערה, וכששאול נכנס למערה חתך דוד חלק מבגדו של שאול (שמואל א כד ד). על כך אמרו רבותינו (ברכות סב ב) שכל המבזה את הבגדים, ואינו מכיר להם טובה על כך שהם מחממים אותו, סופו שלא ייהנה מהם. אמנם, דוד כרת את כנף המעיל של שאול למען השלום, כדי להוכיח לשאול את חפותו של דוד, ולחדול אותו מרדיפה אחריו (שמואל א יא); בנוסף, דוד התחרט ושב בתשובה על מעשה זה (שם ה); אף על פי כן, דקדק הקב"ה עם דוד אף על חטא דק זה, והביא עליו ייסורים אלה בסוף ימיו.

כדי שנתחנך להכיר טובה לקב"ה, תיקנו לנו רבותינו בתפילת שמונה עשרה שלוש פעמים ביום להודות לקב"ה על הניסים והנפלאות שהוא עושה איתנו בכל יום, בכל עת ובכל שעה.

יהי רצון שהשנה הבאה עלינו לטובה תהיה שנה טובה ובריאיה, שנה שנתבשר בה כולנו רק בבשורות טובות ישועות ונחמות, ושנזכה כולנו לראות בגאולת ישראל השלמה, ולהודות לה' על כל הטוב אשר גמלנו.